

Innspill til revisjon av stykkprisordningen

Innledning

Vi viser til Salærutvalgets invitasjon til å gi innspill til revisjon av stykkprisordningen. Innspillet nedenfor er utarbeidet på grunnlag av tilbakemeldinger fra advokater som arbeider på salær, og følger i hovedsak strukturen i utvalgets invitasjon. Avslutningsvis knytter vi også noen merknader til andre deler av salærforskriften, jf. at utvalget skal foreta en helhetlig gjennomgang og at temaene i invitasjonen ikke er uttømmende.

Overordnede synspunkter

Etter vårt syn bør den helhetlige gjennomgangen ta utgangspunkt i at det skal være balanse i regelverket. Flere av innspillene nedenfor illustrerer at det i dagens system er en ubalanse – og en viss mistillit – mellom den salærberettigede og det offentlige. Det gjelder blant annet regler som gjør at utført arbeid kan bli stående uten godtgjøring, adgangen til etterfølgende nedsettelse av salær, og terskler som krever betydelig ulønnet arbeid før noen tilleggsgodtgjøring gis.

Det bærende prinsippet bør være et mer fleksibelt system der den salærberettigede får betalt for det arbeidet som faktisk utføres for staten. Modellen må ikke utformes slik at deler av et forsvarlig utført oppdrag forutsettes gjennomført uten godtgjøring. Allerede i dag utføres det betydelig gratisarbeid, samtidig som det er en stor forventning om at advokaten er svært tilgjengelig.

1. Stykkpris som reguleringsmodell og regelverkets utforming

Stykkpris er etter vår erfaring en egnet modell i mindre, oversiktlige saker uten spesielle problemstillinger eller utredningsbehov. Et godt eksempel er skiftesaker med begrenset uenighet og begrensede verdier, men som likevel betyr mye for de involverte. I slike saker veier forutsigbarhet og enkelhet tyngre enn behovet for individuell tilpasning. Generelt er det også enklere å forholde seg til sakstyper uten behovsprøving enn sakstyper med behovsprøving.

Modellen er mindre egnet der sakene varierer sterkt i omfang og kompleksitet, eller der det kreves betydelig utredning. Her blir ordningen fort rigid, og godtgjøringen lite treffsikker.

Ved valg og utforming av modell bør det avgjørende hensynet være at ordningen oppleves som rettferdig, slik at den salærberettigede får betalt for det arbeidet som gjøres. Modellen kan ikke bygge på en forutsetning om ulønnet arbeid.

Detaljnivået i dagens regelverk kan dessuten gi uheldige insentiver. Som et konkret eksempel godtgjøres arbeid med anke i en straffesak med kun 0,5 timer dersom saken i tingretten har hatt en varighet under ni timer. En slik regel gir ikke insentiv til grundig arbeid, selv om en kort sak kan ha vært komplisert eller særlig viktig.

Når det gjelder egne stykkpriser for deler av et oppdrag, mener vi at det – etter at det er innført regler som pålegger forsvarer å sende inn tilsvarende, jf. straffeprosessloven § 265 – er riktig å honorere dette særskilt. Det bør vurderes om det samme bør gjelde for anke og anketilsvarende.

2. Straffesaker

Prinsippet om at man får betalt for det arbeidet som utføres, tilsier etter vårt syn varsomhet med å føre flere deler av straffesaksbehandlingen over på stykkpris.

Verdsettingen av ulike roller bør gjennomgås. Advokater som arbeider med saker for barneverns- og helsenemnda godtgjøres i praksis vesentlig høyere enn advokater som arbeider med strafferett. Det bør vurderes å oppjustere verdien av arbeid med straffesaker. Stykkprisen er ofte for lav i forhold til arbeidet som nedlegges.

Dersom deler av straffesaksbehandlingen som i dag honoreres etter medgått tid, vurderes ført over på stykkpris, må det etableres en unntaksregel – med overgang til medgått tid – for krevende saker.

Vi viser også til merknaden til salærforskriften § 10 nedenfor: ved anke bør advokaten honoreres for medgått tid, da en anke kan være svært krevende og ofte tar vesentlig mer tid enn de inntil fire timene dagens regel åpner for.

3. Fritt rettsråd

Tilbakemeldingene vi har mottatt er tydelige på at regelverket for fritt rettsråd er for komplisert. Det stilles spørsmål i skjemaene som advokaten ikke har forutsetninger for å besvare. Det er etter vårt syn behov for et enklere system og en bedre struktur, herunder en tydelig definisjon av hva fritt rettsråd er, forenkling, sammenslåing av satser og en klarere oppbygging av regelverket.

Mange sakstyper har i dag en for lav stykkprisgodtgjørelse til at ordningen fungerer tilfredsstillende i praksis. Et tydelig eksempel er skiftesaker, hvor stykkprisen tilsvarer 7 timer. Dette er så begrenset at mange advokater vegrer seg for å påta seg slike saker.

Dette aktualiserer samtidig spørsmålet om hva et rettsråd faktisk skal omfatte. Dersom rettsrådet kun skal bestå i å gi klienten en juridisk vurdering eller generell veiledning, kan 7 timer i enkelte tilfeller være tilstrekkelig. I de fleste skiftesaker vil det imidlertid være nødvendig med langt mer arbeid dersom advokaten skal bistå klienten på en reell og forsvarlig måte frem mot en løsning. Dette kan blant annet omfatte gjennomgang av omfattende dokumentasjon, kontakt med motpart, forhandlinger og strategiske vurderinger.

Det bør derfor vurderes å presisere nærmere hva som ligger i begrepet «rettsråd», og hvilke forventninger som stilles til advokatens bistand på dette stadiet. Dette behovet gjør seg gjeldende i flere sakstyper. En tydeligere definisjon vil også gjøre det enklere å fastsette et realistisk timetall for stykkprisordningen, dersom ordningen skal videreføres.

Det er videre grunn til å påpeke at det ikke gis fri sakførsel i skiftesaker. Dersom saken ikke lar seg løse på rettsrådsstadiet, vil klientens økonomiske situasjon i praksis avgjøre om saken kan følges videre. Dette innebærer en betydelig risiko for at personer med begrensede økonomiske ressurser ikke får reell tilgang til domstolsbehandling i saker av stor personlig og økonomisk betydning.

4. Saker for barneverns- og helsenemnda

Dagens multiplikatormodell gir en rimelig godtgjøring i saker uten mye ekstraarbeid. Den sentrale svakheten er at disse sakene utvikler seg raskt og endrer seg underveis. Advokaten må være tilgjengelig i dagene før møtet – for forhandlinger, prosessuelle spørsmål mv. – på en måte som i dag ikke godtgjøres på noe vis. Dette gjelder særlig i saker der også ungdommen har partsrettigheter.

Modellen har i praksis ingen mulighet til å fange opp variasjoner i forberedelsesarbeid når mye skjer raskt og saken endres underveis. Der en sak er svært kompleks og dette er klart fra begynnelsen – begjæring og tillegg viser det – er det etter vår erfaring mulig å avklare behovet for ekstra arbeid med nemndsleder. Det avhjelper imidlertid ikke den typiske saken som eskalerer sent.

Vi mener at det ikke bør differensieres ut fra hvilken rolle parten har i saken. Alle parter advokater må sette seg like grundig inn i saken.

Det er videre vanskelig å fastsette en treffende stykkpris for samtaleprosess, ettersom slike prosesser varierer sterkt fra sak til sak. Dessuten varierer behovet for rettshjelp ettersom partene er enig eller uenig i kommunens saksfremlegg og forslag til vedtak. I den forbindelse vil vi også påpeke at saksfremlegget til nemnd skrives av barnevernspedagoger og ikke av jurister. Dette ser man godt på volumet og kvaliteten i saksfremleggene. Dersom jurister skrev den juridiske delen av saksfremlegget, for eksempel ved hjelp av kommuneadvokat, ville dette være ressursbesparende for alle parter, og salær utgiftene vil gå ned.

I nemndssaker er det ikke adgang til å påklage prosessledende avgjørelser, for eksempel oppnevning av sakkyndig – i motsetning til i tingretten. Dersom advokaten for den private parten kunne engasjere privatoppnevnt sakkyndig slik som i retten, og få dette dekket etter rettshjelpsloven, ville det vært bra for partene. Når det ikke oppnevnes sakkyndig, og privat part ved advokat ser at det er nødvendig, medfører dagens ordning mye merarbeid for advokaten og mer tidsbruk i nemnda. Forholdet gjelder strengt tatt nemndas saksbehandling, men bør ses i sammenheng med godtgjøringsordningen.

5. Overgang til godtgjøring etter medgått tid

Dagens terskler for overgang oppleves som for høye. At man må arbeide mer enn 50 prosent ut over stykkprisen i straffesaker – og mer enn det dobbelte i fritt rettsråd – før noen tilleggsgodtgjøring gis, innebærer i praksis betydelig ulønnet dugnad.

Vilkåret «særlige omstendigheter» er uklart og bør presiseres. Det bør i den forbindelse vurderes om det tilsiktede vilkåret snarere er at oppdraget er «særlig omfattende».

Vi støtter en harmonisering på tvers av sakstyper, slik at terskellogikken blir mer ensartet. Vi viser også til merknaden til § 7 nedenfor: kombinasjonen av høye terskler, adgang til etterfølgende nedsettelse og fravær av forhåndstilsagn gjør at advokater i praksis arbeider på spekulasjon med hensyn til om de får betalt.

6. Stykkpris eller standardisering for sakkyndige

Dette er vanskelig å vurdere fra et advokatperspektiv. Vi ser likevel at sakkyndige – som ofte møter foreldre og barn i flere omganger – bruker en del tid på oppdragene, inkludert reise. Dette kan forklare mye av honoraret, som jevnt over ligger høyere enn det en advokat sender inn også i saker uten stykkpris. Etter vårt syn taler dette for at en eventuell standardisering av sakkyndigoppdrag må utformes med varsomhet, slik at den fanger opp det reelle arbeidsomfanget.

7. Tolkner

Vi har på nåværende tidspunkt ikke grunnlag for å gi konkrete innspill om tolkeoppdrag bør innlemmes i stykkprisordningen. Vi vil likevel understreke at det samme grunnprinsippet bør gjelde også her: en eventuell standardisert godtgjøring må sikre betaling for det arbeidet som faktisk utføres. Vi forutsetter at tolkenes egne organisasjoner gir nærmere innspill på dette punktet.

Øvrige merknader til salærforskriften

Selv om invitasjonen gjelder stykkprisordningen, har vår gjennomgang også omfattet salærforskriften for øvrig. Flere bestemmelser utenfor stykkprisregelverket berører de samme grunnleggende hensynene – forutsigbarhet, tillit og betaling for utført arbeid – og vi ber utvalget vurdere også disse.

§ 3 – Oppdragets start

I praksis løper oppdraget fra det tidspunktet advokaten begynte å arbeide med saken eller ble tilkalt av påtalemyndigheten. Dette bør nedfelles i forskriften for å unngå diskusjon, særlig for oppdrag som bistandsadvokat og forsvarer.

§ 3 – Domsavsigelse

Dersom dommeren pålegger advokaten å være til stede under domsavsigelse, bør ventetiden godtgjøres, i det minste som fravær.

§ 5 – Tremånedersfristen

At arbeid som faktisk er utført ikke godtgjøres dersom arbeidsoppgaven leveres mer enn tre måneder etter avsluttet arbeid, oppleves som sterkt urimelig og skaper betydelig frustrasjon blant praktiserende advokater. Vi kan ikke se noen god begrunnelse for at alminnelige foreldelsesregler ikke skal gjelde, og mener regelen bør revurderes.

§ 5 – Attestering av tolkeregning

Kravet om at advokaten skal attestere og forskuttere tolkens regning fremstår som unødvendig gammeldags, og praktiseres så vidt vi vet ikke. Det er vanskelig å se begrunnelsen for at advokaten skal forskuttere dette for staten – særlig sett i sammenheng med at man ikke kan fakturere før saken er avsluttet, jf. § 6.

§ 6 – Løpende fakturering

Også der en sak ikke er «spesielt» langvarig eller tidkrevende, kan det av likviditets- og skattehensyn være behov for å fakturere opptjente timer underveis. Enkelte saker er under etterforskning i årevis. Etter skattereglene må advokaten skatte av opptjente, men ikke fakturerte timer, samtidig som det er en risiko for at salær til slutt blir avskåret. Dette er lite forutberegnelig. De aller fleste løpende kontraktsforhold faktureres per måned. Vi har inntrykk av at praksis varierer mellom ulike domstoler og nemnder, noe utvalget bør undersøke nærmere.

§ 7 – Nedsettelse av salær

Regelen om etterfølgende nedsettelse av salær signaliserer liten tillit og er lite forutberegnelig. En adgang til avregning underveis ville gitt bedre sammenheng. Det bør dessuten etableres en formell adgang til å innhente forhåndstilsagn der advokaten på et tidlig tidspunkt ser at saken er så

kompleks at det vil være nødvendig med en omfattende arbeidsoppgave for å ivareta klientens rettssikkerhet.

§ 8 – Reisefravær

Reisetid i distriktene starter ofte lenge før kl. 08.00 og varer til lenge etter kl. 16.00. Videre bruker advokater i nærheten av rettsstedet betydelig tid på reise til og fra retten som i dag ikke godtgjøres i det hele tatt – for enkelte i størrelsesorden 60 timer i året – mens advokater fra andre byer får dekket hele sin reisetid. Som et minimum bør det være adgang til å legge sammen tiden til og fra rettsstedet.

Andre temaer

Vi vil også peke på at godtgjøringen for arbeid i Trygderetten og for kontrollkommisjonsarbeid bør inngå i en helhetlig gjennomgang. Vi kommer eventuelt tilbake med nærmere innspill på disse områdene.

Avslutning

Vi takker for muligheten til å gi innspill og bidrar gjerne med ytterligere utdyping dersom utvalget ønsker det.

Vennlig hilsen

Sverre Bromander, President i Juristforbundet

Benedicte Gram-Knutsen, Visepresident i Juristforbundet